

UOF:s prioriterade fågelarter

Mikael Malmaeus, Jan Wärnbäck, Peter Schmidt, Tomas Kjelsson

Styrelsen och fågelskyddsgruppen har tagit fram en lista med prioriterade fågelarter i Uppland. Syftet är dels att vi tror att fågelskyddsarbetet blir mer strukturerat om vi gör klart för oss vilka arter som är mest angelägna att arbeta med. Ett annat syfte är att tydligt kunna visa inför allmänhet och politiker att det finns ett antal fågelarter som vi av olika skäl har ett extra ansvar för i Uppland. Vi tycker därmed exempelvis att det är naturligt och betydelsefullt att våra prioriterade arter kan utgöra ett underlag för vilka områden och biotoper som skyddas på olika sätt, exempelvis som naturreservat. I dagsläget inrättas naturreservat ofta på andra grunder där hotade fågelarter i bästa fall utgör en bonus.

Det är givetvis av största vikt att bestånden av dessa prioriterade fågelarter övervakas noggrant i Uppland och där har vi själva ett stort ansvar och vi hoppas givetvis att föreningens medlemmar också känner detta. Slutligen hoppas vi själva kunna ta nödvändiga initiativ för att på olika sätt främja förekomsten av våra prioriterade arter i Uppland.

1. Snatterand

Förekomst i Uppland: Uppskattningsvis 300–400 par vilket utgör en betydande del av det svenska beståndet. Vi anser därför att Uppland har ett stort ansvar för arten i Sverige. Livskraftig enligt rödlistan.

Hot: Arten är trots allt relativt fåtalig och har ganska specifika biotopkrav.

Hur jobbar vi med arten? Vi övervakar beståndet och arbetar för skydd och fortlevnad av biotoper. Inga akuta åtgärder.

2. Svärta

Förekomst i Uppland: Har övervakats i delar av Uppland och visar en rejäl minskning sedan 70-talet med 84 procent. 1994 uppskat-

tades det uppländska beståndet till 2 500 par. Detta är troligen en överskattning. Ett 40-tal par häckade i Björns skärgård 2007. Vi anser att arten representerar en skärgårdsbiotop som är specifikt uppländsk. Missgynnad enligt rödlistan.

Hot: Generellt hotas arten bland annat av försämrat siktdjup till följd av övergödning samt vintertid av oljeutsläpp. Biotoper kan även komma att drabbas av storskalig anläggning av vindkraft till havs. I Upplands skärgårdar utgör även minken ett stort problem, liksom mänsklig störning på häckplatser.

Hur jobbar vi med arten? Vi bör medverka till att biotoper skyddas i form av exempelvis marina reservat och fågelskyddsområden, samt agera vid hot om exploatering av häcknings- och övervintringsområden. Övervakning av beståndet med hjälp av t.ex. Svalan och riktade inventeringar.

3. Havsörn

Förekomst i Uppland: Drygt 100 par, vilket är en betydande del av den svenska populationen. Arten ökar för närvarande. Upplands landskapsfågel. Missgynnad enligt rödlistan.

Hot: Har tidigare hotats av förföljelser och miljögifter. I södra Bottenhavet är den genomsnittliga kullstorleken (antal ungar per lyckad häckning) fortfarande signifikant lägre än före 1950 och ett eventuellt samband med andra miljögifter är under utredning. Exempelvis är dioxinkoncentrationen i fisk relativt hög i södra Bottenhavet. Brist på lämpliga boträd (äldre än 160 år) kan vara ett hot, liksom numera kollisioner med vindkraftverk.

Hur jobbar vi med arten? Kännedom om artens häckplatser är viktig för att kunna agera vid hot om exempelvis exploatering för vindkraft. Bevakning av boplatser och boträd är exempel på mer riktade insatser. Åtgärdsprogram finns.

4. Kornknarr

Förekomst i Uppland: Antalet ropande hanar i Uppland varierade mellan 40 och 186 under perioden 1996–2006 (Upplands rapportområde). Uppland utgör ett av kornknarrrens kärnområden i Sverige. Sårbar enligt rödlistan.

Hot: Missgynnad av utdikningar och förändrade jordbruksmetoder, liksom av igenväxning. Undviker betade marker och missgynnas av tidig slåtter.

Hur jobbar vi med arten? Viktigt att bevaka beståndsutvecklingen i landskapet. Vi kan även verka för bevarande av fuktiga slätterängar i anslutning till slättsjöarna, inte minst nära några av landskapets naturreservat. I övrigt förlitar vi oss på det nationella åtgärdsprogrammet, som bland annat handlar om odlings- och slättermetoder i jordbruket på platser där kornknarren förekommer.

5. Storspov

Förekomst i Uppland: I slutet av 1990-talet fanns 335–435 par i Uppland. Vi ser detta som en paraplyart i jordbruksmark som representerar en värdefull biotop där många arter minskar för närvarande. Indikatorart för miljömålet ”Ett rikt odlingslandskap”. Missgynnad enligt rödlistan.

Hot: Ett intensifierat bruk av åkermarken (övergång till sädesodling och effektiv dränering) är ett hot i slättbygderna eftersom minskande areal vall och kultiverad betesmark gör att viktiga födosöks- och häckningsbiotoper försvinner. Jagas även under flyttning.

Hur jobbar vi med arten? Många generella åtgärder i form av ett skonsammare jordbruk är nödvändiga för att gynna arten. Exempel på detta är åkrar i träda, dock inte så att åkrar växer igen, vallodling, bevarande av ängs- och betesmarker, skonsamma slättermetoder. Dessa åtgärder är generella för hela Sverige och vårt ansvar är att bevaka utvecklingen i Uppland.

6. Skräntärna

Förekomst i Uppland: År 2005 häckade drygt en tredjedel (235 par) av hela det svenska beståndet på ett enda litet skär i norra Uppland (Björns skärgård).

Hot: Predation av mink, störning på häckplats. Extra sårbar då den förekommer i ett fåtal större kolonier. Sjukdomar har drabbat bestånd utanför Uppland och det är angeläget att detta upptäcks ifall det inträffar i Uppland.

Hur jobbar vi med arten? Mycket viktigt med bevakning av beståndsutveckling och biotopskydd. Nationellt åtgärdsprogram finns.

7. Slaguggla

Förekomst i Uppland: Sannolikt ett totalbestånd på 500 revir eller t.o.m. fler. Beståndet i Uppland sannolikt ett av landets mera välmående, och vi vill prioritera detta gynnsamma förhållande. Livskraftig enligt rödlistan.

Hot: Arten förefaller mindre hotad i dagsläget och kan till och med delvis gynnas av skogsbruket. Hotas dock av brist på lämpliga boplatser och är till stor del beroende av holk uppsättning.

Hur jobbar vi med arten? Vi bevakar beståndet och försöker lära oss vad som gynnar och vad som missgynnar arten. Uppsättning av holkar vet vi redan idag att det gynnar slagugglan.

8. Nattskärna

Förekomst i Uppland: 1994 uppskattades den uppländska populationen till 200 par. 2005 rapporterades 36 spelande individer. Uppland ligger på nordgränsen av utbredningsområdet. Den norduppländska delen av populationen har följts under lång tid. Sårbar enligt rödlistan.

Hot: I skogslandskapet handlar det om negativa förändringar i form av gradvis allt tätare bestånd, en kraftigt ökad andel gran på tallens och lövskogens bekostnad samt omfattande skogsdikning som lett till att många

områden med lågproduktiva skogliga impediment omvandlats till täta produktionsbestånd. Betespräglad skog och naturbetesmarker i skogsbygderna har i princip helt försvunnit.

Hur jobbar vi med arten? Vi bör följa den uppländska populationen på ett bra sätt även fortsättningsvis. Arten kräver något annat än många andra skogslevande fågelarter, nämligen mänsklig aktivitet. När vi har möjlighet att uttala oss om skogsskötsel, t.ex. i samband med bildande av naturreservat, bör vi ha detta i åtanke.

9. Tretåig hackspett

Förekomst i Uppland: Troligen 30–50 par i Uppland. Vi ser detta som en paraplyart i skogsbruksmark som representerar en värdefull biotop där många arter minskar för närvarande, och en bra indikatorart på miljömålet ”Levande Skogar”. Sårbar enligt rödlistan.

Hot: Skogsbrukets intensiva metoder. Omdaning av naturskogar till kulturskogar, utarmning av biotoper (olikåldriga bestånd med hög andel döda och döende träd, vindfällan, insektsangripen skog, brandfält, sumpskog med hög självgallring etc.). För närvarande hårt tryck på skogen med höga virkespriser.

Hur jobbar vi med arten? Generella åtgärder för hela Sverige och vårt ansvar är att bevaka utvecklingen i Uppland. I skogsområdena nedan skogsodlingsgränsen krävs att ordentligt breda kantzoner mot t.ex. myrar, sjöar, åar och fåbodar lämnas orörda. Vidare måste sumpskogar av olika slag sparas i betydligt större utsträckning än vad fallet är idag.

10. Vitryggig hackspett

Förekomst i Uppland: Mindre än en spillra kvar av det ursprungliga beståndet men Uppland är ett av de landskap där man tänker sig att arten ska återetableras. Utsättningar planeras/pågår. Akut hotad enligt rödlistan.

Hot: I första hand biotopförstörelse till följd av skogsbruk. Dess miljöer hittas i

lövbrännor, strandskogar, sumpskogar, igenväxande kulturmarker, ravinlandskap eller i övrig skogsmark med löv-, bland- eller barrskogar som ej nämnvärt utsatts för skogliga åtgärder såsom gallring och kalavverkning. En spridning i art- och ålderssammansättning i skogsbestånden är viktig. Döda och döende träd är en nyckelfaktor vid artens näringssök och bobyggande. Täta älg- och rådjurstammar innebär dålig föryngring av lövträd, varför svensk jaktpolitik spelar en roll i artens bevarande. För vitryggens del vore större stammar av varg och lodjur att föredra.

Hur jobbar vi med arten? Ett omfattande nationellt åtgärdsprogram finns för att återetablera vitryggen och dess biotoper. Biotop-skyddet gynnar i praktiken flera hundratade växt- och djurarter. I Uppland återstår arbete med att peka ut biotoper som bör bevaras och utvecklas. UOF tar del i av detta arbete.

11. Ortolansparv

Förekomst i Uppland: Arten har minskat dramatiskt och nu återstår bara 20–25 procent av landets ortolansparvar, jämfört med 1975. Uppland har tidigare haft ett starkt bestånd men vid den mest omfattande inventeringen på senare tid (2002) återfanns endast 112 revir. De flesta ortolansparvarna återfinns i landskapets västra delar. Hotad enligt rödlistan.

Hot: Orsakerna till artens tillbakagång är till stora delar okänd, men jordbrukslandskapets omvandling till större odlingsenheter och effektivare metoder spelar sannolikt en stor roll. Faktorer i övervintringskvarteren och jakt under flyttning kan också ha betydelse. Studier av habitatval i Uppland har visat att ortolansparvar föredrar mindre intensivt brukade åkrar (trädor, energiskogar), tillgång till bar jord (vårsådd, rotfrukter) och ett varierat landskap med kantzoner, åkerholmar och lämpliga sångplatser.

Hur jobbar vi med arten? Först och främst genom att ta reda på varför arten minskar. Vi måste fortsätta att bevaka populations-

utvecklingen och informera oss och andra om nya rön gällande artens möjligheter till fortlevnad. Givetvis måste vi slå vakt om de biotoper där arten fortfarande tycks trivas.

12. Råka

Förekomst i Uppland: Råkan förekommer på Uppsalaslätten men häckar numera så gott som uteslutande i stadsmiljö. Som mest har det funnits 1†130 par i Uppsala (1990) men 2006 återfanns endast 479 häckande par. Uppsalapopulationen är den enda förekomsten av råka i Mellansverige.

Hot: Artens tillbakagång kan sannolikt till viss del kopplas till förändringar inom jord-

bruket där den höga intensiteten med exempelvis ökad höstsådd missgynnar arten. Förföljelse och avlägsnande av bon missgynnar också arten.

Hur jobbar vi med arten? Vi för en dialog med kommun och länsstyrelse om hur stadsplanering kan tillgodose artens behov utan att människor störs. Vi bör också arbeta för att Uppsalaslätten brukas med hänsyn till råkan och andra fåglar som förekommer där.

Kontaktperson för Fågelskyddsgruppen är Mikael Malmaeus, 0703-051453